

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Terese Lertxundi Kaltzakorta Porru

*Ondarroa,
Bizkaia
(1930-2016)*

Aurkibidea

Biografia

Kaleandin jaio zen 1930. urtean. Hamar neba-arreba jaio ziren etxe berean, bera seigarrena izan zen. Aita arrantzalea zuen eta ama Larruskaingo (Markina-Xemein) baserritarra. Hamar neba-arrebak hasi ziren umetatik lanean: morroi, neskame, umezain... Terese 12 urterekin joan zen Elgoibarrera umezain mantenu truke. Fabrika ere aritu zen ezkondu aurretik. Bere senarrarekin batera Ondarroako Zubi Zahar ikastolako zaintzailea izan zen urte askoan, bera ikastolako garbitasunaz arduratu zen bertan bizi ziren bitartean.

Zintak

OND-042

- **Proiektua:** Ondarroako ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2014-10-20
- **Iraupena:** 63 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Goiria Mendiola, Nerea

OND-043

- **Proiektua:** Ondarroako ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2014-10-20
- **Iraupena:** 36 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

Pasarteak

1. Joxpa "parteri"

- **Erref:** OND-042/004
- **Iraupena:** 0:00:45. **Hasi:** 00:06:23. **Bukatu:** 00:07:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Jaiotzak

Laburpena:

Ondarroan jaio zen, anai-arreba guztiak jaio ziren gela berean, "parterak" eta mediku baten lagunduta. Joxpa zen Ondarroako "partera".

Transkripzioa

- Ondarrun anaixarreba guztik kuarto baten, kuarto baten danok. Gu ez giñan jaixo Bilbon ta... hor ta han ta... Ez, Ondarrun parteriaz. Neuk ikusi ittuaz gure anaixak eta jaixoten, ni seigarrena naz ta beste lau beherutz ta neuk ikusi izan nitxun, izan nitxun ikusten Ondarrun zelan kuarto baten danok jaixuk. Hamentxe beheko etxin.

- Parteriagaz?

- Bai, parterak ordun Joxepa parteri esate eutzen hari, ixena eukan Joxepa ta, Joxepa parteri ta merikuaz.

2. Medikua mezatan zegoelako umea galdu

- **Erref:** OND-042/005
- **Iraupena:** 0:01:33. **Hasi:** 00:07:08. **Bukatu:** 00:08:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Jaiotzak
- Politika » Jarrera politikoak » Erreketeak

Laburpena:

Franco garaian, domeketako meza nagusira, goizeko hamarretakora, herriko pertsona garrantzitsuenak joaten ziren: alkatea, medikua, zinegotziak... Teresa umea izateko zegoela, medikuak esan zion mezatik bueltan joango zela beregana. Beraientzat mezara joatea zen zegoenik eta gauzarik garrantzitsuena. Umea denbora askoan egon zenez jaiotzeko zain, hil egin zen.

Transkripzioa

- Peligrosue izango zan,ez?

- Bai gaiñera neri pasa gaztan meriko bateaz, neuri, neuri pasa gaztan honek Franko denporan hori...Zer da hau? hasi naz ahaztuten.

- Partezie Franko denporan.

- Hori hamarretako mezata juten zin hamengo udal etxeko alkati, herriko meriku, konzejalak eta horrek juten zin hamarretan meza nauxixa domeketan, ta neri lehenengoko umi ixan nebanin, ni eonitxan gau guztin miñakin, miñakin baña nik enekixen zer ein binebanik eta amak esa ezta:" ze noiztik zaz holan?" ta "gau guztin, gau guztin eonda ta zetako za esanbaik!" deitxu geutzan merikuai ta merikuk nun esate ozku: "bueno, hamarretako mezeta junbi naz eta handik etorritakun atendidukotzut" "ondo, ondo"; ta ordurako gero bokan eukinebala denpora gehixen ta umi zerure. Entendidutezu? Harentzako elizi, eliza juti hoba zan, beste ixte baiñobe. Ze horrek zielako barraketik. Frankistak han euazenak ta, ni hogeta hamarreku naz 1930.

3. Neskame mantenu truke

- **Erref:** OND-042/007
- **Iraupena:** 0:03:17. **Hasi:** 00:09:03. **Bukatu:** 00:12:20
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Neskameak

Laburpena:

<p>Hamar neba-arreba izan ziren eta ez zuten eskolarik izan: morroi, kaxak josten, baserri batera lanean, neskame... ibili ziren mantenu truke. Terese jaunartze nagusia egin ostean, 12-13 urtegeaz-edo, Elgoibarko etxe batera joaten zen neskame, mantenu truke. Handik, Ondarroako etxe batera joan zen lantegira joan aurretik.</p>

Transkripzioa

- Baiña geu anaixarreba hamar mundun.

- Hamar.

- hamar ta guk eskolaik eta eztau euki, bata morroi, besti kajak josten nausixena kaja josten; biarrena mutille morroi, hirugarrena Imanol, ha be basarri baten eta ahizti be ba (pertikan). Ahizta nausixe Donostin meriko baten etxin kriada urtitan ta holantxe ixan ga gu.

- Hamar ume atateko aurrera e!...

- Bai be, hamar ume atateko ba mantenu trugin, ni junde naz mantenu trugin Elgoibarrea kriada, hamar hamabi urte, hamahiru hola komuniu handixe einda lehena ezate zana komuniu nausixe ba ordun ba junde na ni Elgoibarrera ume zaiña, eta hor euan usaba bat. Mirador haundixa ta beheko etxi eurenak zin, ezta? Zin ba hiru anaixa; hiruak kartzelan egondakuk gerra denporan, eta arreba bi eta horko batek kartzelie laga banien, amaitxu banien kondeni hoi esate eztan: "Ze Terese noa jun zaz?" Esate eztan ta "Elgoibarrea ume zaiña" ta berak esate eztan: "ze geurin egongo ziñake ondo ba." "enee" esan neutzan "pozik etorriko nintzake ona baiñe hamar ogerlekoko erropie eiztezta usaba andrik". Pentsa zelako gauzak e!

Liso liso hementxe fruntziauaz, listo! plaire jun, bertan egunetan , aste bateako etorri giñan ze bera andri zan Elgoibarren bizi arren, hortxe da baserri bat eskutun da, hau txaletau ez, ha besti hortxe, hortxe bertan. Hor da ermitxa bat oin tapa dabe, honek piñuk tapa dabe ermitxi. Hontxe arte biztan eon ixanda e baiñe ieztik da tapata eta horko andri zan lez, Elgoibarren ta hamengo jaixak agertu zinin etorri nintxan Ondarrure ta (gau gehixa Elgoibar).

Elgoibarrea maleti sartzen da morun sartu nitxuen Deban ta aide; "han urtengotzu usaba andrik" esate ezten ezin urten trenetik! maria ta maria, gonbitxun gonbitxun inde señorito bi, estudiantik ero eztakiu zertzuk zin ... " que asco" diñoste harek, ta nik ezin urten trenetik be. Usaba andrik esate eztan han euan ta Elgoibarren: " salto, salto Tere" ta ezin ezin, ez neuan kapaz salto eitxeko. Halako baten ein neban zozelan urteneban ta horkuk esa oztanin geurin egongo ziñake mantenu trugin, ba gehixa ez nintzan jun Elgoibarrea; jarraitxu neban hementxe, hortxe ein nitxuanzen eztakit zenbat urte , gero hortik fabrika(ra).

4. Eskolan "Cara al Sol" baino ez zuen ikasi

- **Erref:** OND-042/009
- **Iraupena:** 0:01:15. **Hasi:** 00:14:32. **Bukatu:** 00:15:47
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

- Politika » Politika eta Franco

Laburpena:

Eskola nazionaletan "Cara al Sol" abesten zuten. Doña Anita zen maistra ondarroar bakarra, baina hura ez zen bere maistra. Ez zuen eskola askorik ikasi.

5. Kontserba-lantegira edo itsasora umetatik

- **Erref:** OND-042/012
- **Iraupena:** 0:02:51. **Hasi:** 00:18:46. **Bukatu:** 00:21:37
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako lanak

Laburpena:

Mutikoak 14 bat urte gaz itsasora joaten ziren lanera. Bera gazterik joan zen kontserba-lantegira lanera, harri baten gainean egoten ziren mahaira ez zirelako heltzen. Bertako lanak amaitu arte ezin izaten ziren joan erromeriara, Gorozika auzokora joateko ilusioa izaten zuten. Antxoa eta atuna sartzen zen bertako lantegietara.

Transkripzioa

- Gero itsasoa eh, gero itsasoa sasoie aillau zenin hamalau urtea itsasoa; ze itsasuek be beran urtik dakaz ba, hamalau, batzuk hamaike, hamabiaz be sartu izen di, hamalauaz be bai eta ahal dabanak al dabenin juten da. Holantxek...

- Zu ez ziñen ibili hori?

- Fabrikan ni, fabrikan. Atunin ta antxoan ta.

- Sarietan edo deskargan edo ez?

- Ez, horretan ena ibili, deskargatan ta ez na ibili bañe fabrikan bai.

Fabrikan antxoia buru kentzen, harri gañin mahixak altuk izaten di be eta mahire atsateko ipintxe (o)zkuzen fabrikako jauik harrixak ta harri gañin eta gero engañaten giñuzen, ba bakixu hor, Gosika bara ba hor, barrixo bat, hor baserrixarrak eliza ta guztiku hortxe. Hortxe gañin eta esate (e)zkun... fabrikako uesaba andrik esate ezkun "bueno honetxek bostiñok tiñati handixek izaten diñak". Bete-bete einde, o(i)ngo morun ez ta, lehen ez zan, lehen ekarte eben atrapatato atrapa, baiña oin ez oin kupu dakarre ipintxe ta oin gitxia etorten da. Ta ordun, fabrikak eta egote zin bete bete ein de, nahi dan beste fabrika euan Ondarrun. Ta eitten gendun, esate (e)zkun: " bueno... honetxek bostiñok buru kentzen batzau, arratsaldien jungo zarie Gosika(ra)." Gu Gosika juteko amorru! Desiaten egoten giñan. Erromerixi eoten zan ba eta hantxe geure ilusiñoi.

Haor hamentxe biretik zahir, hon automobil biri ra ta, baiña o(i)n, lehen hamentxe, hamentxe oin tapata ra hon etxik ta einde daz ta, tapata ra hori bidioi, ointxe, ointxe e(i)tte dabizen barrixe eitten esaten dabe. Halako pausoko bide bat, eh banaka, biñaka juteko bire bat. Ez dakitt oin zelan guri, niri Gosikak eta gauzak ondo eroazen.

- Aldatza dau horra eh!

- Bai, hantxe go-goixan.

- Baiña hor juten ziñen?

- Bai asko, eta hori esate ozkunun gaiñea bostiñok eindekun, arratsaldi libre lagako gaittule ta Gosika, aaai , ordun ta ariña!, ordun ta ariña!

- Antxok kentzen, antxoa sasoi, eta beste urte(ta)ko?

- Ez, atune. Atune besteik ez zan eitten hamen eh!
- Ez?
- Ez, antxoi eta atune oin'e eittetzuen fabriketan ta, frituk eta jatekuk eta eitte ittuazan.

6. Bezperetako txilinak

- **Erref:** OND-042/016
- **Iraupena:** 0:02:01. **Hasi:** 00:24:59. **Bukatu:** 00:27:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizkizunak eta otoitzak
- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Kanpaiak

Laburpena:

Elizara joatea derrigorra zen, askok joateari utzi zioten. Domekero joan behar izaten zuten meza nagusira. Zapatuetan arrosarioa arratsaldean izaten zen, bezperak deiturikoak. Txilinak jotzen zituzten elizara joan behar zirela abisatzeko.

7. Bataiatu gabeko umeak linbora

- **Erref:** OND-042/017
- **Iraupena:** 0:01:01. **Hasi:** 00:27:00. **Bukatu:** 00:28:01
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Hiletak

Laburpena:

Umeak kutxa zurian lurperatzen ziren. Bataiatu gabekoak, kanposantuan bertan lurperatzen zituzten, baina aparte. Beraiei ere hil zitzaien ume jaioberria.

8. Hil-kanpaiak

- **Erref:** OND-042/021
- **Iraupena:** 0:01:21. **Hasi:** 00:31:37. **Bukatu:** 00:32:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Kanpaiak

Laburpena:

<p>Hil-kanpaiak jotzen ziren norbait hiltzerakoan. Kanpaiak jotzeari utzi zioten gero. Gizonezkoa edo andrazkoa izan hildakoa jotako kanpai kopurua desberdina zen.</p>

Transkripzioa

- Pertsoni hiltten zanin, len, bai umi, bai andrazku, senalli ixaten zan kanpaiak jo. Segixan emoten eben parte elixan, ta jotzen eben kanpaiak. Hildde, e, etxin dala. Ta gero hori kendu eben hori, kanpaiak-eta joti, ta paperetan-ta ipintxi ongoxe urte batzutan da paperetan. Hilddakun

entradan ipintten dabe holako paper bat irudixaz, argazkixaz, eta nox jaixo eta nungu dan eta dana ipintten dabe entendiuten emoteko herrixai hau fulaniau da hildde, ta honen ordutan da enterru honen egunetan. Ta jenti halantxe enteraten da on, kanpairik-eta ez dabe jotzen. Kanpai jotzen dabe elizkizune amaittutakun, bertan dazela.

- Bañe esan dozu umiei eta andrei . Eta gizonetzku hil bazan?

- Gixonezkune pentsaten dot zala... bi pentsaten dot ixaten zala, "DAN-DAN, han gixonezku". Hiru andrazkune pentsaten dot. Ziur-ziur ez naz, e. Baiñe andrazkune ixaten zan bat edo... gitxia.

9. Itsasoko sirena

- **Erref:** OND-042/022
- **Iraupena:** 0:01:53. **Hasi:** 00:32:58. **Bukatu:** 00:34:51
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Itsasoko arriskuak
- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Gertaera izugarriak eta ezbeharrak
- Itsasoa » Sineskerak, ohiturak eta erritoak

Laburpena:

<p>Itsasoa ezbehar bat egonez gero, herri guztian entzuten da sirena, elizako teilatuan dago bozgorailua. Atunontzia herrira sartzeraoan bat jotzen dute, sardina, txitxarro eta berdelari bina, antxoari lau eta antxoa txikiari lau. Lautik gorakoak itsasoa ezbeharren bat gertatu dela adierazten du. Lehen ez zegoen helikopterorik erreskate-lanak egiteko. Itsasontziak lehen egurrezkoak ziren; elkarrizketa garaian, ostera, burdinazkoak edo txapazkoak.</p>

Transkripzioa

- Itsosuen zeozer pasau badan?

- Sirenik. Hor da sirena bat... e... han da kofraixe, han kalatraba parin. Han da zubixe eta hantxe jotzen dabe sireni. Baiñe entzuten da elizako teillatutik, e. Herri guztiai hartzeko, altaboza ipinitte da hor. Atunai jotzen dotse /jotetze/ bat, sardiñiai bi, txitxarruai bi, berdelai bi, antxoa txikixai... antxoiai hiru eta txikixai lau. Entendiduten dozu /entendiutezu!? Lautik gora bada, zeoze desgrazixi, mm? lautik gora. e. Ze lau ixaten dalako antxoa txikixe, ha ixaten dana halako antxoi.

- Eta, esate baterako, zelako desgrazixe edo?

- Ba batenbat hil ta itsosun galdu dela edo itsosun eee...

- Denboraldi dauela.

- Denporali edo gauzi. Baiñe batenbat galdutakun ixaten zan generalin.

- Holakuk asko egongo dire, ezta?

- On ee, on ibiltten dittuez /ibiltxetxuez/ helikopteruk e, helikopteruk ibiltten di. Erriaten dabe, gaixoik dana sartzan dabe helikopterun, hil edo bixi, ba, ospittalea. Ta len ez euan helikopteroik eta hilddakuk hildde daz.

- Barkuek be ez ziren oingo modukuek.

- Ez, len egurrezkuk zin. On ee... arrasterukuk horrek burdiñezkuk di horrek, txapazkuk. (KANPAIAK) Zazpirak, illuntzeko zapirak. Holakoxe gauzak.

10. Abadea sexu harremani buruz galdezka

- **Erref:** OND-042/025

- **Iraupena:** 0:02:10. **Hasi:** 00:35:47. **Bukatu:** 00:37:57
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erljioa » Elizaren indarra
- Familia eta harremanak » Sexua eta generoa » Sexua

Laburpena:

<p>Zazpigarren umea izan behar zuela (tartean bi abortu izanda), abade batengana konfesatzen joan zen eta hark senarrarekin zituen sexu harremanei buruz galdetu zion. Dena ondo egiten zuela esaten zion arte ez ziola absoluziorik emango esan zion abadeak.</p>

11. Argazkilari bakarra Ondarroan

- **Erref:** OND-042/027
- **Iraupena:** 0:00:48. **Hasi:** 00:39:55. **Bukatu:** 00:40:43
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Beste adierazbide batzuk

Laburpena:

Ezkontza eguneko argazkia zein argazkilarik atera zion kontatzen du. Alameda zinema-aretoaren ondoan egoten zen herriko argazkilari bakarra, baina ez zen bertakoa.

12. Jolastu neskak neskakin

- **Erref:** OND-042/032
- **Iraupena:** 0:00:54. **Hasi:** 00:48:06. **Bukatu:** 00:49:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

<p>Edozertan jolasten ei zuten umetan: pongolak hartuta, sokan... Hori bai, neskak neskatarara, mutilak aparte. Mutilekin ez zuten ia hartu-emonik.</p>

Transkripzioa

- Erozetan. Eee... pongolak, pongolak badakixu zertzuk dizen? Billotxan-ta han beheko barrenin egoten dan eee... pongoli esaten gakon. Haretxei bueltia emon ta gero han "pongola bat, pongola bi...", ezta? kantaten, kantaten. Sokan be bai, ta holantxen.
- Neskak neskatarara?
- Bai, neskak neskakin. Eta mutillak mutillakin.
- Aparte?
- Kanta be bai, "Neskak neskakin, mutillak mutillakin".
- Eta mutillakin orduen traturik bapez?
- Bai, guk ee bai, zeoze bai, baiñe ez behintzat, ee...
- Eskolan be ez, jolastu be ez...
- Lehena inozentxixan bixi.

13. Baltseoa eta tangoa

- **Erref:** OND-042/034
- **Iraupena:** 0:02:23. **Hasi:** 00:49:07. **Bukatu:** 00:51:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak
- Aisia » Kultura » Musika

Laburpena:

Baltseoan abilak zirela dio. Gogoan du behin gizon bati horrenbeste ez arrimatzeko esan behar izan ziola. Tangoan ere ondo moldatzen ziren. Herriko kioskoan herriko banda egoten zen; jada ez dago horrelakorik. Izeta zen bandako zuzendaria. Mutilak joaten ziren neskekengana dantza eskatzera.

14. Lehenagoko abertzaleak batzokian batzen ziren

- **Erref:** OND-042/036
- **Iraupena:** 0:01:07. **Hasi:** 00:53:39. **Bukatu:** 00:54:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Alderdien egoitzak

Laburpena:

Ondarroan abertzalean Veganeko ondoan zegoen etxe batean batzen ziren. 'Batzokia' deitzen zen, baina ez da gaur egun Artabiden dagoen batzoki bera. Antzerkiak-eta egiten zituzten. Ez du gogoan beste alderdiek horrelako egoitzarik ote zuten.

15. Ume bati buruko lazoa kendu zion Guardia Zibilak

- **Erref:** OND-042/038
- **Iraupena:** 0:00:33. **Hasi:** 00:56:08. **Bukatu:** 00:56:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Polizia
- Politika » Euskara eta politika

Laburpena:

Ondarroako ume batek Guardia Zibilaren nagusi batekin izandako liskarra aipatzen du. Umeak bere aita hiltzerakoan, buruan lazo more bat jarri zuen eta hura kendu zion espainiar bandera jarri behar zuela esanez.

16. Erreketeak etxez etxe abertzaleen bila eta ondasunak errekiatzatzen

- **Erref:** OND-042/040
- **Iraupena:** 0:02:44. **Hasi:** 00:58:21. **Bukatu:** 01:01:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Politika eta Franco

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ondasunen galera
- Politika » Jarrera politikoak » Erreketeak

Laburpena:

<p>Behin bere aita kartzelara eramatekotan etorri ziren beraien etxera. Aita ohe azpian ezkutatu zen. Ohikoa zen etxeak erregistratzea eta bertako ondasunak errekiatzea. Emakumezko erreketeak aritzen ziren lan horretan. Abertzale asko kartzelaratu zituzten; horietako asko eta asko emakumezkoak, ama zirenak. Bilboko Larrinagako kartzelara joaten ziren.</p>

Transkripzioa

- Guri egun baten etorri zin e, aitte kartzela eruteko, etxea. Eta ohie geunkan behian, beheko etxin. Ohie geunkan, ba, nahiku altu, ezta? On bajotxuaua egoten di, eta ordun nahiku altu, ta aitte sartu zan kama azpitan tatarrez-tatarrez-tatarrez, etxea etorten zilako rekisatea. Etxik rekisata? Hor miradorekuai? Dana rekisa otsen /rekisatzen/. Hor denda bat euken, beheko kalin, hor behian, beheko kalin, on taberna [txino] bat da. Eta ha be kendu otsen /kendutzen/, nahi dan beste gauza be kendu otsezen /kendutzezen/ etxitatik. Andrak-eta ibiltten zin, andra erreketik eta, etxik errekistaten. Ta aitte sartu zan kama azpitan. Gixon bat etorri biher zan /bizan/ etxea, aitte kartzela eruteko. Ta andra handi bat, andra handi bat zan, Juana. Harek esan ei otsan /eixotzan/ e... ordun e... "Xaxi"... ez dakit /eztai/ entzunde... ez dozu eukiko entzunde "Xaxi". Txarrak, gaiztuk. Ha, ha ibiltten zan etxita etorritte. Ta harek andra handiak esan ei otsan /eixotzan/, frankisti zan, ta harek esan ei otsan /eixotzan/ e: "Ze Jose Mari? - esan ei otsan /eixotzan/- Hamar umen aitte kartzela eruten bazu, harek umik ze jan biher dabe /birdabe/?" esan ei otsan /eixotzan/. Eta aitte ezkutata eguan lez, zapo. Entendiduten dozu /entendiutezu/? Pentsa be ez kama azpitan egongo danik, ta ez eben erun.

- Eta ze delitu edo ze ein eban ba?

- Delitoik ixte be ez, abertzali ixati!

- Abertzale guztik kartzela erun zittuezen, hor gehixenak, [familixa] handiko familixak? kartzela umik... Bat kartzelan jaixu ondion bixik da. Kamiñazpin bixi da ha, Elizabeth. E.. holantxen e... familixan... Teresa be bai, nahi dan beste seme-alaban ama, ha Kantxopeku, ha be barrure, kartzela ha be.

- Andrazkuk be bai?

- Andrazkuk, amak, amak. Umik laga etxin ta.

- Ha besti, esan dozuna, enbarazada kartzelan?

- Bai, enbarazada jarri kartzelan, ta umi ixan bertan. Entendiduten dozu /entendiutezu/? Elizabeth ixeneku.

- Nungo kartzela [...]?

- E... hamentxe hurrea, zelan diz honek kartzelok e... Donostin ta Bilbon ta.

- Bilbon, bai, Larrinaga ta...

- A! Larrinaga edo.. haraxe.

17. Ondarroarrak Saturrarango kartzelara jatekoa eramatera

- **Erref:** OND-042/042
- **Iraupena:** 0:01:31. **Hasi:** 01:01:10. **Bukatu:** 01:02:41
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

Saturrarango kartzelako presoak ez ziren bertokoak, madrildarrak eta ziren asko eta asko. Ondarroako jendeak jatekoa eramaten zien. Kartzelan bertan jaiotako bi ume Ondarroako familietan hazi ziren.

Transkripzioa

- Bai, Saturraranen, bai baiña Saturraranen egon zin presak ez zin ondarrutarrak, Madrilttik eta Valladolidtik etorritxakuk zien harek.

- Bai, Ondarruko jenti juten zan, ez?

- Ondarruko jendik erutetzen jateku, jateku erutentzen ta esangotzut beste gauza bat; horrek Ondarrun askok e, hau be juten ei zan erutea jateku, panaderixan mutil txikixe dala, panaderixan eitte ban biharra mutil honek eta panaderixan sobraten zin ogixak erutera jute ei zan; beronek esate ban haraxe Saturraranea. Eta hau besti hau, Anjaixuk egon zin hamen neska bi, haretzek jaixotakuk hamengo haixe ondarrutarrak hartute bertako etxeako, bai. Eta gero, ume bi ixan ta hamentxe bixi izenak umik, neska-mutillak Ondarrun gelditxu zinak. Oin gurasuk hildde dakarrez e, ez ama bizi(r)ik, ama bizik batenak! Ama bixitan (...) ta madrileñie edo eztakitt zer zan, ta holantxen ta hau Pilarren ama be, hiru umeaz edo etorri ei zan Madriltxik geure (...) eta halantxen ba gurasuk hildde baiña gero umik hamentxe geatu.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.
2026-07-06

CC-by-sa | Ahotsak.eus
Badihardugu Euskara Elkartea
Markeskua Jauregia, 20600 Eibar
943121775 - ahotsak@ahotsak.com